

309

Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika

ul. Mickiewicza 2/4

87-100 Toruń

INWENTARZ

Zespołu (zbioru) akt **Związek Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich.
Koło w Toruniu**

z lat **1945** - **1951**

Nr zespołu

156

WSTĘP DO INWENTARZA

I. Dzieje twórcy

Związek Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich, jako organizacja zrzeszająca dwie grupy zawodowe, funkcjonował niespełna pięć lat, od 28 lutego 1946 do pierwszych dni roku 1951. W tym okresie, Związek realizował swoje zadania, do których należało przede wszystkim „zespolecie wszystkich bibliotekarzy i archiwistów polskich celem obrony ich interesów zawodowych, ekonomicznych i kulturalnych; dążenie do polepszenia warunków ich pracy i płacy oraz udzielanie im pomocy materialnej; czuwanie nad prawidłową organizacją i rozwojem bibliotek i archiwów oraz szkolenie zawodowe¹”. Aby zrozumieć jak doszło do tego krótkotrwałego „romansu”, należy w pierwszej kolejności przytoczyć osobne historie zrzeszania się pracowników obu profesji.

Początki organizacji skupiającej bibliotekarzy polskich sięgają roku 1915, kiedy to w Warszawie powstała Komisja Historii Książnic i Wiedzy Bibliotecznej². Członkowie tej komisji, 2 lutego 1917 roku, założyli Związek Bibliotekarzy Polskich (ZBP). W zjeździe inauguracyjnym działalność (21 października 1917 roku) wzięło udział 90 osób³. Spotkanie odbyło się w gmachu Biblioteki Publicznej w Warszawie. Na przewodniczącego związku wybrano Ignacego Tadeusza Baranowskiego – dyrektora Biblioteki Ordynacji Krasieńskich. W dwudziestoleciu międzywojennym, organizacja skupiała się głównie na upowszechnianiu czytelnictwa i tworzeniu placówek bibliotecznych. Warto odnotować, że jednym z punktów Statutu Związku Bibliotekarzy Polskich było „czuwanie nad prawidłowym rozwojem polskich bibliotek, czytelni i **archiwów**⁴”.

Pierwsze próby zrzeszenia archiwistów polskich w organizację o charakterze centralnym sięgają maja 1919 roku. Wtedy to, Antoni Kołakowski – kierownik Archiwum Państwowego Urzędu do Spraw Powrotu Jeńców, Uchodźców i Robotników oraz dr Władysław J. Czarnocki wystosowali odezwę nawołującą do stworzenia Polskiego Związku Archiwariuszów Państwowych i Społecznych⁵. Stosowny projekt, przedłożony Prezydium Rady Ministrów, nie spotkał się z aprobatą ówczesnych władz. W zamian, powstała Sekcja Archiwalna w ramach Towarzystwa Miłośników Historii (TMH) w Warszawie. Grupa działała szczególnie aktywnie pod przewodnictwem prof. Stanisława Ptaszyckiego – Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych do roku 1931. Główną formą

¹ Strona internetowa Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Józefa A. i Andrzeja S. Załuskich w Radomiu, <http://www.mbpradom.pl/index.php/sbp-mainmenu-64.html>, dostęp 15.02.2016 r.

² Strona internetowa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, http://www.sbp.pl/sbp/historia_sbp, dostęp 15.02.2016 r.

³ R. Sakrajda, *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich*, „Folia Toruniensia”, T. 1 (2000), s. 95.

⁴ Tamże.

⁵ A. Tomczak, *Z prehistorii Stowarzyszenia Archiwistów Polskich*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”. Sectio F (Humaniora), vol. 37 (1982), s. 462.

działalności było organizowanie odczytów i spotkań, w trakcie których archiwiści wymieniali się doświadczeniami⁶.

Istnienie osobnych organizacji, wbrew pozorom, nie przekreślało starań o powołanie wspólnego zrzeszenia bibliotekarzy i archiwistów. Taka myśl zrodziła się jeszcze zanim utworzono Sekcję Archiwalną TMH w Warszawie. Pod koniec 1918 roku, Związek Bibliotekarzy Polskich przesłał do Prezydium Rady Ministrów „Memoriał w sprawie utworzenia w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego sekcji piśmiennictwa, bibliotek i archiwów⁷. Pomimo braku odpowiedzi, idea pozostała żywa. W kręgach obydwu profesji dostrzegano korzyści płynące z takiej fuzji, związane przede wszystkim z obroną wspólnych interesów zawodowych. Pod koniec lat trzydziestych, temat ten był często poruszany na łamach czasopism naukowych. Ambitne plany pokrzyżował wybuch drugiej wojny światowej.

W roku 1945, kiedy zaczęto odbudowywać struktury obydwu zrzeszeń, wypowiedano się głównie w kontekście jednej, wspólnej organizacji. W Toruniu, z przedwojennego Koła Pomorsko-Poznańskiego, wyodrębniono Pomorskie Koło Związku Bibliotekarzy Polskich. W zebraniu organizacyjnym, które odbyło się 13 lipca 1945 roku w gmachu Książnicy Miejskiej przy ul. Wysokiej 16 uczestniczyli również archiwiści, między innymi Helena Piskorska kierownik Archiwum Miejskiego w Toruniu. Prezesem Koła został dr Stefan Burhardt, ówczesny dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej. 28 lutego 1946 roku, na mocy decyzji Prezydenta miasta Stołecznego Warszawy Stanisława Tołwińskiego, do Rejestru Stowarzyszeń i Związków pod numerem 54 wpisano „Związek Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich” z siedzibą przy ul. Koszykowej 26⁸. Na czele Zarządu Głównego stanął dr Adam Łysakowski. Pomorskie Koło ZBP przemianowano na „Związek Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich. Koło w Toruniu”. Przewodniczącym pozostał dr Stefan Burhardt, natomiast wice-przewodniczącym wybrano prof. Ryszarda Mienickiego.

Współdziałanie archiwistów i bibliotekarzy w dziedzinie pracy zawodowej i naukowej spotkało się z negatywną oceną ze strony władz PRL. Na początku roku 1951, archiwiści zostali zmuszeni do wystąpienia ze związku. W zamian, zaproponowano im utworzenie sekcji archiwalnych przy oddziałach Polskiego Towarzystwa Historycznego, co było ewidentnym krokiem wstecz. Związek Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich, w tym również koło toruńskie, przestał istnieć.

Bibliotekarze już w grudniu 1953 roku, na fundamentach dawnego związku, założyli Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich (SBP). Archiwiści, na pojawienie się ogólnopolskiej organizacji, musieli

⁶ B. Woszczyński, *Stowarzyszenie Archiwistów Polskich (1965-2005)* [w:] *Stowarzyszenie Archiwistów Polskich 1965-2005: tradycje i współczesność*, pod red. J. Porazińskiego, Warszawa 2005, s. 8.

⁷ Tamże, s. 9.

⁸ Archiwum UMK, *Związek Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich*, sygn. 309/156/1, k. 113.

począć dłużej. W roku 1957, swoją działalność wznowiła Sekcja Archiwalna Towarzystwa Miłośników Historii w Warszawie. Krótco po tym, podobne sekcje zaczęły funkcjonować między innymi przy oddziałach PTH w Kielcach, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Poznaniu, Przemyślu i Toruniu⁹. Stowarzyszenie Archiwistów Polskich (SAP) oficjalnie zapoczątkowało działalność 27 marca 1965 roku Pierwszym Walnym Zjazdem Delegatów w Warszawie, podczas którego prezesem wybrano Jadwigę Jankowską.

II. Dzieje zespołu

Dokumentacja toruńskiego koła Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich, bezpośrednio po zakończeniu działalności, pozostała w gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej przy ul. Chopina 12/18, który od maja 1947 roku pełnił także rolę siedziby koła. Materiały musiały zostać przeniesione do nowego budynku biblioteki w miasteczku akademickich na Bielanych w roku 1973. Dopiero w roku 2011, zostały przekazane przez pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej do Archiwum UMK. Sporządzony wówczas spis zdawczo-odbiorczy nie zawiera informacji kto przekazywał akta, ani kto je przejmował. Wszystko wskazuje na to, że dokumentacja została przełożona do sześciu tekturowych teczek w archiwum, a ich tytuły nadano na podstawie pobieżnego przejrzania dokumentów. Były to:

1. Protokół z Walnego Zebrania (1945-1947)
2. Protokoły, sprawozdania (1945-1947)
3. Program zjazdu delegatów Związku Bibliotekarzy i Archiwistów (1947-1948)
4. Spis członków – sprawozdania (1947-1948)
5. Składki członkowskie (1947-1949)
6. Spis członków – sprawozdania (1949-1951)

Zachował się fragment jednej z teczek, w której materiały znajdowały się pierwotnie (dołączony do niniejszego inwentarza) zawierający jedynie nazwę organizacji i daty skrajne (od 25 stycznia 1947 roku do 30 stycznia 1948 roku).

9 listopada 2015 roku, rozpoczęto porządkowanie zespołu. Po kilku miesiącach prac, materiał został opracowany przez mgr Jacka Waliszewskiego i przekazany do udostępniania na podstawie inwentarza archiwalnego.

⁹ B. Woszczyński, *Stowarzyszenie Archiwistów Polskich (1965-2005)*, s. 12.

III. Zawartość zespołu

W wyniku opracowania, zespół podzielono na sześć zupełnie nowych jednostek. Są to:

1. Korespondencja (1945-1947)
2. Korespondencja (1947-1948)
3. Korespondencja (1948-1949)
4. Korespondencja (1950-1951)
5. Zjazd Delegatów w Warszawie 10-11.06.1948 (1948)
6. Sprawozdania kasowe, druki, instrukcje, spisy dubletów (1948-1949)

W pierwszych czterech teczkach odnajdujemy zachowaną korespondencję wychodzącą i przychodzącą, która nagromadziła się na przestrzeni pięciu lat funkcjonowania koła. Teczka o sygnaturze 309/156/1 podzielona została na dwie części. Początkowa zawiera dokumentację od 5 sierpnia 1945 do 31 maja 1946 roku. Jak nie trudno zauważyć, materiał ten dotyczy także okresu w którym organizacja działała jeszcze jako Pomorskie Koło Związku Bibliotekarzy Polskich. Dalsza część teczkii to korespondencja od 1 czerwca 1946 roku do 24 stycznia 1947 roku. Taki układ został niejako wymuszony przez zarchiwizowany dziennik podawczo-odbiorczy i przyjętą metodę odtwarzania pierwotnego układu dokumentacji.

Teczka o sygnaturze 309/156/5 zawiera program Zjazdu Delegatów Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich, który miał miejsce w Warszawie w dniach 10-11 czerwca 1948 roku. Podstawową część tej jednostki stanowi sprawozdanie Zarządu Głównego za okres od 10 maja 1947 do 1 kwietnia 1948 roku, wygłoszone na zjeździe.

Ostatniateczka obejmuje sprawozdania kasowe od czerwca 1948 do maja 1949 roku, druki i formularze (w tym druk deklaracji członkowskiej), instrukcję dla prowadzącego wypożyczalnię książek oraz spisy dubletów Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu.

W teczkach odnajdujemy zarówno rękopisy jak i maszynopisy. Dominuje format A4 i A5, chociaż występują również arkusze formatu A3. Stan zachowania materiałów można uznać za dobry.

IV. Analiza metod porządkowania

W trakcie przeglądania zachowanej dokumentacji toruńskiego Koła Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich, natrafiono na dziennik podawczo-odbiorczy z zarejestrowanymi pismami z okresu od 5 sierpnia 1945 do 31 maja 1946 roku, o czym wspomiano w poprzednim rozdziale. Na jego podstawie oraz na podstawie znaków kancelaryjnych występujących na poszczególnych dokumentach, udało się odtworzyć pierwotny układ dokumentacji z w/w okresu. Mimo braku

późniejszych dzienników, możliwe było zastosowanie tej samej metody dla pozostałej korespondencji, wykorzystując przy tym same znaki pism. Należy zaznaczyć, że braki w numeracji, dotyczące szczególnie lat 1948-1949, wskazują na to że zarchiwizowana dokumentacja nie jest kompletna.

Ze względu na wartość historyczną oraz stosunkowo niewielką liczbę zachowanych dokumentów (łącznie zaledwie 1083 karty w sześciu jednostkach), brakowanie ograniczono do absolutnego minimum. Wyłączone zostały jedynie pokwitowania uiszczenia składek członkowskich.

Po uporządkowaniu dokumentacji według przyjętej metody i wydzieleniu materiałów nie związanych z korespondencją (sygn. 309/156/5 oraz 309/156/6), całość umieszczono w teczkach bezkwasowych. Zespół następnie spaginowano, nie poddano go natomiast mikrofilmowaniu i digitalizacji. Ostatnim etapem opracowania było wpisanie pozostałości aktowej po toruńskim Kole Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich do archiwalnej bazy danych IZA i zindeksowanie teczek.

V. Bibliografia

1. Sakrajda Regina, *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich*, „Folia Toruniensia”, T. 1 (2000), s. 95-97.
2. Tomczak Andrzej, *Z prehistorii Stowarzyszenia Archiwistów Polskich*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, Sectio F (Humaniora), vol. 37 (1982), s. 461-477.
3. Woszczyński Bolesław, *Stowarzyszenie Archiwistów Polskich (1965-2005)* [w:] *Stowarzyszenie Archiwistów Polskich 1965-2005: tradycje i współczesność*, pod red. Jarosława Porazińskiego, Warszawa 2005, s. 7-54.
4. Strona internetowa Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Józefa A. i Andrzeja S. Załuskich w Radomiu, <http://www.mbpradom.pl/index.php/sbp-mainmenu-64.html>, dostęp 15.02.2016 r.
5. Strona internetowa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, http://www.sbp.pl/sbp/historia_sbp, dostęp 15.02.2016 r.
6. Strona internetowa Stowarzyszenia Archiwistów Polskich. Oddział w Toruniu, http://saptorun.cba.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=11&Itemid=12, dostęp 15.02.2016 r.

Wstęp, uporządkowanie i opracowanie zespołu:
Jacek Waliszewski

Inwentarz skarbowy zespołu nr : 156

Sygn.	Tytuł	Daty	Rodzaj dok.	Liczba s/k
1	Korespondencja	1945-1947	dokumentacja aktowa	k. 348
2	Korespondencja	1947-1948	dokumentacja aktowa	k. 295
3	Korespondencja	1948-1949	dokumentacja aktowa	k. 74
4	Korespondencja	1950-1951	dokumentacja aktowa	k. 267
5	Zjazd delegatów w Warszawie 10-11.06.1948	1948	dokumentacja aktowa	k. 46
6	Sprawozdania kasowe, druki, instrukcje, spisy dubletów	1948-1949	dokumentacja aktowa	k. 53
Ogólna liczba pozycji:				6

w tym z podziałem na rodzaj dokumentacji:

dokumentacja aktowa : 6

**Inwentarz zatwierdzony na posiedzeniu
Komisji Metodycznej**

w dniu

.....
(miejscowość, data)

.....
(podpis przewodniczącego Komisji)

.....
(podpis sporządzającego inwentarz)

Inwentarz książkowy zespołu nr : 156

Tytuł\Treść: Korespondencja

Sygnatura: 1

Daty: 1945-1947

Opis j. a.: teczka; stan dobry; maszyn., rękop., druk; pol.; A3, A4, A5

k. 348

Sygnatury dawne:

Znak teczki:

Uwagi:

Tytuł\Treść: Korespondencja

Sygnatura: 2

Daty: 1947-1948

Opis j. a.: teczka; stan dobry; maszyn., rękop., druk; pol.; A3, A4, A5

k. 295

Sygnatury dawne:

Znak teczki:

Uwagi:

Tytuł\Treść: Korespondencja

Sygnatura: 3

Daty: 1948-1949

Opis j. a.: teczka; stan dobry; maszyn., rękop., druk; pol.; A3, A4, A5

k. 74

Sygnatury dawne:

Znak teczki:

Uwagi:

Tytuł\Treść: Korespondencja

Sygnatura: 4

Daty: 1950-1951

Opis j. a.: teczka; stan dobry; maszyn., rękop., druk; pol.; A4, A5

k. 267

Sygnatury dawne:

Znak teczki:

Uwagi:

Tytuł\Treść: Zjazd delegatów w Warszawie 10-11.06.1948

Sygnatura: 5

Daty: 1948

Opis j. a.: teczka; stan dobry; maszyn., rękop., druk; pol.; A4

k. 46

Sygnatury dawne:

Znak teczki:

Uwagi:

Tytuł\Treść: Sprawozdania kasowe, druki, instrukcje, spisy dubletów

Sygnatura: 6

Daty: 1948-1949

Opis j. a.: teczka; stan dobry; maszyn., rękop., druk; pol.; A4, A5

k. 53

Sygnatury dawne:

Znak teczki:

Uwagi:

Ogólna liczba pozycji: 6

**Inwentarz zatwierdzony na posiedzeniu
Komisji Metodycznej**

w dniu

.....

(miejscowość, data)

.....

(podpis przewodniczącego Komisji)

.....

(podpis sporządzającego inwentarz)

Indeks geograficzny zespołu nr :**156**

	SYGNATURA	STRONY
Anglia	2	204
Belgia	2	204
Bydgoszcz	1	60–62, 86, 141
Elbląg	1	45
Francja	2	204
Gdańsk	1	54
Kraków	1	32, 33, 104, 118, 140
Lipno	2	253
Łódź	2	59, 60, 247, 248
Moskwa	4	107, 115–117
Poznań	1	99
Praga	2	51
Warszawa	1	33, 160
Włochy	2	204
Włocławek	1	101

Indeks przedmiotowy zespołu nr : 156

	SYGNATURA	STRONY
Archiwum Państwowe w Gdańsku	2	242
Biblioteka Miejska w Bydgoszczy	1	passim
	2	passim
Biblioteka Miejska w Gdańsku	1	188, 191, 198, 201–203
Biblioteka Powiatowa w Toruniu	1	255
Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu	1	245, 247, 249, 250
dziennik podawczo- odbiorczy	1	1
Fabryka Kotłów i Gazowni w Toruniu	4	120
"Głos Pomorza"	2	65, 90, 226, 261, 273
"Ilustrowany Kurier Polski"	2	1, 64, 91, 225, 260, 272
lista obecności	1	passim
	2	43, 76, 132, 235, 263, 279
	3	20, 25
	4	49, 54, 190, 202, 220, 230
Miejski Komitet Biblioteczny w Toruniu	3	8–10
	4	34
Międzynarodowy Dzień Walki o Pokój	3	45, 47
Okręgowa Biblioteka Pedagogiczna w Toruniu	1	256, 257
Państwowe Muzeum Lenina w Poroninie	3	59
plan pracy	3	48
"Poradnik Bibliotekarza"	4	31
Powiatowy Komitet Biblioteczny w Toruniu	2	98, 99, 214
program zjazdu	5	1
protokół	1	passim
		41, 44, 72, 77, 133, 199, 230, 237, 265, 275,
	2	284–286
	3	3, 40
	4	8, 47, 121, 122, 148, 192, 210, 219, 229, 260, 263

		87, 95, 102, 103, 114, 117, 118, 143, 222,
"Przegląd Biblioteczny"	1	240
	2	52, 53, 85, 86, 171, 178, 180, 185, 276
	3	27, 28
	4	67, 91, 132, 141, 167, 185, 206, 207, 221
"Robotnik Pomorski"	1	passim
	2	2
"Robotnik Toruński"	1	46
spis bibliotekarzy	1	61, 62, 142
spis członków	1	154–156, 313, 314
	2	86, 87, 294
	3	31, 34, 42, 53–57, 71
	4	52, 53, 119, 127, 178, 198, 232–249, 252
spis członków założycieli	1	2
spis dubletów	2	206
	6	40–47
		28, 42, 43, 47–49, 148, 157, 172, 235, 258,
sprawozdanie	1	260, 278, 345
		14, 73, 135, 136, 194, 195, 220, 230, 253,
	2	280, 283, 292, 293
	3	72
	4	65, 66, 82, 191, 264–267
	5	2, 9, 23, 29
sprawozdanie kasowe	6	1–33
Święto Oświaty	2	101, 102, 123
Towarzystwo Przyjaciół		
Żołnierza	1	190, 196
Tydzień Oświaty, Książki		
i Prasy	4	61
Zarząd Koła	2	6–13, 21–23, 30, 54, 126, 168, 169, 289–291
	4	6, 7, 19, 25, 29, 30, 42, 50, 70
zebranie organizacyjne	1	4
zestawienie kasowe	4	261, 262

Indeks osobowy zespołu nr : 156

	SYGNATURA	STRONY
Bagiński Mieczysław	1	37, 38
Bełza Witold	1	14, 36, 40
Błachowiak Teodor	2	257
Brandowski Teodor	1	295, 298, 299, 310, 311
Budkowska Janina	4	109, 110
Burhardt Stefan	1	passim
Chwalibińska Jadwiga	1	47
Dąbrowska Wanda	2	83, 84
Dunajówna Maria	2	90, 91, 103, 244
	4	153, 177
Dzikowski Mikołaj	2	225, 226
	4	109, 110
Frelichowska Stefania	2	100, 188
	3	17, 19
Gaberle Eustachy	2	81, 82
Gorczyński Władysław	2	260, 261
Górski Karol	1	89, 90
Horodyski Bohdan	2	1–3
Jarzębowski Leonard	4	186, 222–224
Jaworzakowa Irena	4	176, 222–224
Józefowicz Edmund	4	109, 110
Kapuścińska Janina	1	37, 38, 161
	2	48, 57, 61
	4	109, 110
Kolankowski Ludwik	4	9
Kuntze Edward	4	179, 180, 183, 184
Lisowski Stanisław	1	16, 17, 20
	4	109, 110
Makowiecki Tadeusz	1	281–283, 315
Markiewicz Henryka	1	45
Mincer Wiesław	4	13, 109, 110
Mocarski Zygmunt	1	8, 15, 47
Mossakowski Józef	1	51, 57, 65, 70, 71
Nawojski Zbigniew	4	15
Nowakowska Antonina	4	14
Paruszevska Maria	4	16
Piotrowicz Włodzimierz	2	64–66, 88
Piskorska Helena	1	228, 229
	4	109, 110, 215, 217

Płoskoń	1	37, 38
Preissner Walerian	1	115, 116
	4	109, 110, 218, 222–224
Przybyłowa Janina	4	109, 110
		12, 23, 24, 30, 32, 35, 37,
Serczyk Jerzy	3	39
Skobejko Emma	1	37, 38
Staniewiczowa Anna	2	99, 257
Sydow Marian	1	37, 38, 304, 305
Szołdrski Władysław	1	29–31
Urbańska Halina	1	47
Wierzbicka Maria	1	60
Wróblewska Maria	1	47
Zaorska Bożena	4	17